

УДК 343.347-053.6

О.І. ПЕТРЕНКО, канд. юрид. наук, Донецький юридичний інститут МВС України

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПОНУКАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ДОПІНГУ

Ключові слова: соціальна обумовленість, кримінальна відповідальність, допінг, неповнолітні, злочин, суспільно-небезпечні наслідки

Завдання, що витікають із мети зміцнення правових засад громадського життя та забезпечення верховенства закону, вимагають щоб соціальні потреби нормативного регулювання відповідали науково обґрутованим та достовірним даним, які відображають якісні зміни економічного, політичного та соціально-психологічного характеру. В цьому сенсі, виявляється необхідним дотримуватися соціологічних засобів пізнання, які, в свою чергу, дозволять встановити соціальну обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу в історико-генетичному, структурно-логічному та функціональному аспектах [1, с.14].

Окремі питання, що пов'язані з відповідальністю за посягання на фізичний та моральний розвиток неповнолітніх, розглядалися у фундаментальних працях А.А. Музики, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, Є.В. Фесенка, М.Й. Коржанського, М.І. Мельника, Н.А. Мірошниченко, С.С. Яценка та багатьох інших дослідників. Проте, дослідженню проблеми встановлення передумов для криміналізації злочину, передбаченого ст.323 КК України, не приділено належної уваги. Тому мета статті полягає у виокремленні, описанні та диференціації соціальних чинників, що зумовили криміналізацію спонукання неповнолітніх до застосування допінгу.

Слід зазначити, що при вирішенні питання про криміналізацію спонукання неповнолітніх до застосування допінгу, як і будь якого іншого злочину, визначальним виступає такий фактор, як суспільна небезпека. Суспільна небезпека являє собою зафіковану в законі оцінювальну інтерпретацію законодавцем соціальної шкідливості діяння. При цьому соціальна шкідливість – це характеристика прямих негативних наслідків злочину [2, с.58].

Отже, для визначення наявності суспільної небезпеки, як основної підстави для криміналізації даного злочину необхідно визначити, якими соціально шкідливими наслідками характеризується дане діяння. Спонукання неповнолітніх до застосування допінгу – це гостра соціальна проблема, яка прямо або опосередковано чіпляє всі сторони життєдіяльності суспільства. А, виходячи з диференціації, її наслідки можна розподілити на медико-біологічні, соціально-політичні, соціально-правові та моральні.

Отже, проведення окремого аналізу вказаних наслідків є методологічною необхідністю доведення обґрутованості рішення законодавця про криміналізацію злочину, що досліджується.

Медико-біологічні наслідки незаконного розголосення лікарської таємниці характеризуються тим, що дане діяння спричиняє або може потенційно спричинити суттєву шкоду здоров'ю людини. Вказані наслідки, на нашу думку, є первинними, оскільки саме заради охорони здоров'я конкретної особи і було створено дану норму. Підтвердженням цього є те, що незаконне розголосення лікарської таємниці знаходиться у другому розділі Кримінального кодексу України «Злочини проти життя та здоров'я особи».

Отже, основним завданням даного закону повинна виступати саме охорона суспільних відносин, що забезпечують здоров'я конкретної особи. Слід зазначити, що одним з основних критеріїв віднесення речовини до допінгу, є наявність у неї потенційної небезпеки для здоров'я людини. Тому всі класи допінгових речовин, які вказані в додатку до Антидопінгової конвенції, мають вказану властивість.

Проаналізуємо небезпеку вживання кожного класу препаратів окремо.

Клас А. Стимулятори. Небезпека застосування цього класу допінгу та його побічні дії виникають за рахунок блокади фізіологічних регуляторів, можливих меж мобілізації функціональних резервів, що часто призводить до перенапруження роботи серцево-судинної системи, печінки, нирок, порушення терморегуляції організму та до інших негативних наслідків, що можуть викликати важкі захворювання і навіть спричинити летальний кінець. Застосування у підвищених дозах цих препаратів часто призводить до гіпертонічної кризи та крововиливу, виникнення аритмії, що нерідко стає причиною смерті спортсмена [3, с.214].

Клас В. Наркотики. Застосування цього класу препаратів може привести до перевантаження органів та функціональних систем організму, важких захворювань, викликати психічну залежність (абстинентний синдром), що врешті може спричинити смерть [4, с.92].

Клас С. Анаболічні стероїди. Це сьогодні самий розповсюджений клас допінгу. У сучасних умовах його застосування у спорті в 40 разів перевищує медичну норму, що призводить до тяжких побічних ефектів у їх споживачів, у першу чергу, у дітей та підлітків. Застосування таблеткованих форм анаболічних стероїдів може спричинити порушення антитоксичної та виділяючої функції печінки та розвитку гепатиту. Тривалий їх прийом може стати причиною закупорки жовчних шляхів, хвороби Боткіна. Результати проведених обстежень показали, що у 80 % спортсменів, які застосовували анаболічні стероїди, виявлено порушення функцій печінки. Також від їх застосування можливий розвиток пухлин нирок, відкладення каменю та порушення процесу утворення сечі. Анаболічні стероїди спричиняють порушення діяльності ендокринної системи. Прийом штучного тестостерону знижує секрецію власного гормону, що призводить до розвитку атрофії текстикул, погіршення сперматогенезу, зміни статевих відчуттів тощо. При цьому для відновлення нормального рівня сперматогенезу необхідно шість чи навіть більше місяців, а в разі довгострокового застосування ці зміни можуть стати стійкими та навіть хронічними [5, с.61–64].

У жінок та дівчат застосування навіть незначних доз анаболічних стероїдів викликає швидкий розвиток явищ вирілізації, які супроводжуються огрубленням та пониженням голосу, ростом волосся на підборідді та верхній губі, зменшенням молочних залоз, розвитком загального гирсутизму, атрофії матки, порушенням та зупинкою менструального циклу, загальною м'язовою гіпертрофією, також може спостерігатися явище псевдогермафродитизму, яке стає причиною безпліддя, у вагітних жінок скорочується зростання ембріону, у результаті чого плід може загинути. Доведено, що прийом анаболічних стероїдів може привести до порушень діяльності шлунку та кишечнику, їх застосування обов'язково впливає на зниження статевої активності, а у дітей – до передчасного закривання зон росту, статевих ознак, що підсилює збудженість, агресивність та спричиняє депресію. За деякими спостереженнями, повне припинення застосування анаболічних стероїдів часто супроводжується депресією, що розглядається як прояв психічної залежності від цих препаратів, подібної до залежності від наркотичних засобів [6, с.21].

Отже, специфічними негативними наслідками для організму дітей є: припинення росту довгих кісток, порушення розвитку статевих ознак, хвороби внутрішніх органів (печінка, шлунок та ін.), м'язова гіпертрофія, яка значно випереджає ріст та розвиток відповідного сухожилля, зв'язок та інших з'єднувальних тканин. Унаслідок цього під час змагальної діяльності виникають хронічні хвороби зв'язок та їх розриви, запалювальні процеси суглобових сумок, розвивається дегенерація сухожилля тощо [7, с.203].

До класу допінгу D належать діуретики. У медичній практиці їх називають сечогінними засобами. Вони використовуються для корекції кислотно-лужного балансу організму, лікування отруєнь, при деяких травмах (особливо голови) тощо. Але, останнім часом вони все ширше входять у спортивну практику. Що стосується цього класу допінгів, то останнім часом на змаганнях, де існує розподіл спортсменів на вагові категорії, виникла проблема в штучному зменшенні ваги спорт-

сменів. Для цього спортсмени та їх тренери і використовують діуретичні засоби [8, с.5].

Застосування сечогінних засобів навіть лише з медичною метою потребує серйозного лабораторного та лікарського контролю. Відсутність такого контролю може привести до серйозних ускладнень. Виводячи з організму рідину разом з необхідними для нормального обміну речовин солями (наприклад, калію, який необхідний для повноцінної роботи серця), діуретики, які застосовуються без компенсуючої дієти, спричиняють розвиток серцевої недостатності. А їх небезпека зростає з підвищеннем фізичних навантажень та в момент найвищих змагальних зусиль, що може стати причиною гострого порушення серцевої діяльності. Крім того, застосування діуретиків викликає підвищену концентрацію цукру в крові, що може викликати загострення цукрового діабету, розлад шлунково-кишкового тракту, алергічні реакції та розвиток інших складних захворювань. Можливе також загострення хвороб печінки, нирок, пригнічення центральної нервової системи, яке супроводжується сонливістю, в'ялістю, порушенням чутливості.

Клас Е. Пептидні та глікопротеїнові гормони та їх аналоги. Їх вживання спричиняє виникнення цілого ряду побічних ефектів, а іноді й смерть. Використання цих речовин може стати причиною атрофії наднирок, зниження імунітету, загострення туберкульозного процесу, катаракти, порушення апетиту тощо [6, с.171].

Досліджуючи соціально-політичні наслідки даного діяння, слід зазначити, що ведуча роль у кримінально-правовій політиці держави належить правотворчій діяльності, оскільки встановлення кола діянь, що належать до злочинів, є одним із основних способів впливу на злочинність.

Ми вважаємо, що в основі віднесення діяння до злочину є визнання суспільством наявності загрози в такому діяння суспільним відносинам, правам та свободам громадян, а встановлення такої заборони є кроком, щодо стабілізації окреслених відносин.

Слід звернути увагу на те, що за даними МВС України у період з 2001 по 2012 рік за ст.323 КК України не було притягнуто до кри-

мінальної відповідальності жодної особи [9]. Вказане, на перший погляд, створює передумови щодо декриміналізації даного злочину.

Такий підхід до вирішення проблеми протидії розповсюдженню лікарської таємниці нами не підтримується з таких причин: по-перше: відсутність фактів засудження осіб за даний злочин пояснюється традиційною латентністю злочинів у даній сфері, що не відображає дійсної картини масштабів даного злочину. По-друге: недосконалість статті 323 КК України та відсутність науково-обґрунтованого тлумачення цієї норми створює певні перешкоди у її застосуванні. Крім того, статті про факти вживання неповнолітніми допінгу в друкованих виданнях та мережі Інтернет, стають все частішими.

Окрім цього, основною метою криміналізації є встановлення меж між дозволеною та недозволеною поведінкою та висування абсолютної вимоги дотримуватися її певного мінімуму. Тому, встановлення кримінально-правової заборони певного суспільно-небезпечного діяння з метою забезпечення небажаної поведінки членів суспільства є вже достатньою причиною для криміналізації. Ті чи інші діяння визначаються законодавцем у якості злочинів лише після того, як окремі делікти стають нездоланими без втручання кримінально-правових заходів протидії [12, с.17].

Ми вважаємо, що не всі умови існування спонукання неповнолітніх до застосування допінгу можна усунути без застосування кримінального закону. Так, дисциплінарні заходи впливу на спортсменів і тренерів не здатні ефективно протистояти розповсюдженю цього явища.

Отже, така увага громадськості до проблеми розголослення лікарської таємниці, а також її неможливість вирішення іншими способами й виступає соціально-політичною передумовою для встановлення відповідальності за вказані дії.

Визначаючи коло соціально-правових наслідків незаконного розголослення лікарської таємниці необхідно виходити з тези про те, що будь-яка норма, яка виражає кримінально-правову заборону, повинна органічно поєднуватися з нормами інших галузей права та з положеннями міжнародних зобов'язань.

У ХХ столітті для регламентації відносин у цій сфері були прийнято ряд міжнародних документів. Одним з перших із них стала прийнята 16.11.1989 р. державами Європейської Ради Антидопінгова конвенція, яка визначила основні напрямки у боротьбі з розповсюдженням і застосуванням допінгу у спорті. З часом Україна приєдналася до даної Конвенції, прийнявши 15.03.2001 р. закон про її ратифікацію [10, с.67].

05.03.2003 р. в місті Копенгагені на Все світній конференції з питань допінгу в спорті, Все світнім антидопінговим агентством було прийнято Все світній антидопінговий кодекс. Цей документ був підтриманий практично всією міжнародною спортивною спільнотою. Так, на 33-й сесії Генеральної конференції Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, що відбулася 18.11.2005 р. в місті Парижі, було прийнято Міжнародну конвенцію про боротьбу з допінгом у спорті, яку теж практично відразу ж було ратифіковано Україною Законом від 03.08.2006 р. [11].

Наведені аргументи дозволяють стверджувати, що міжнародні норми стали рушійною силою, яка прискорила процес криміналізації незаконного розголослення лікарської таємниці в Україні. Питання, щодо протидії розповсюдженню допінгу регулюються і нормами вітчизняного законодавства.

Так, у ст.24 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. вказується, що під час займання спортом не дозволено використовувати речовини, заборонені законодавством України, національними спортивними федераціями, міжнародними спортивними організаціями. Спортсмен, який використовує для досягнення спортивного результату стимулятори, допінгові речовини та інші заборонені суміші, а також особи, які сприяють розповсюдженню і застосуванню цих речовин, несуть відповідальність, передбачену законодавством та регламентуючими документами відповідних спортивних організацій [12].

Для організації антидопінгового контролю в країні, 05.04.2001 р., Верховною Радою був прийнятий Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті», який закріпив правові та організаційні засади здійснення антидопін-

гового контролю в Україні, участі певних за кладів в організації профілактики використання та розповсюдження допінгу в спорті [13, с.7]. Відповідно до закону ці функції має виконувати Національний антидопінговий центр, створений Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2002 р. № 1063 [14, с.207–208].

Закон про кримінальну відповідальність повинен мати не тільки політичне та економічне, але й моральне обґрунтування.

Соціальна шкідливість незаконного розголослення лікарської таємниці, з точки зору моральних зasad, проявляється в тому, що застосування допінгу деформує громадську свідомість, нівелює уявлення про «моральну» чистоту спортсменів та порушує олімпійський принцип чесної гри. Вищепередне свідчить про відповідність встановлення кримінально-правової заборони уявленням суспільства про недопустимість розповсюдження допінгу у спорті, в особливості у середовищі неповнолітніх. Названа відповідність і є моральною підставою криміналізації незаконного розголослення лікарської таємниці.

Таким чином, проведений сукупний аналіз чинників, що характеризують соціальну шкідливість спонукання неповнолітніх до застосування допінгу, свідчить про те, що його криміналізація виступила закономірним і соціально обумовленим кроком. Зазначене явище має достатньо високий рівень (характер і ступінь) суспільної небезпеки, існує в умовах, які неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності, і є суттєвим порушенням прав людини та суспільної моралі. Okрім того, на нашу думку, додатковим криміналізаційним приводом, стало приєднання України до прийнятих відповідних міжнародних договорів з цього питання, та подальша необхідність внесення змін в національне законодавство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шадрин В. В. Уголовная ответственность за организацию и содержание притонов для употребления одурманивающих средств и проблемы ее реализации: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Шадрин Виктор Петрович. – Омск, 1991. – 188 с.

2. Мальцев В. В. Категория «общественно опасное поведение» и ее уголовно-правовое значение / В. В. Мальцев // Государство и право. – 1995. – № 9. – С. 52–60.
3. Науково-практичний коментар до КК України / за ред. М. О. Потебенько, В. Г. Гончаренка та ін. – К. : Атіка, 2001. – 854 с.
4. Козаченко О. Фізичні ознаки предмета наркотизму / О. Козаченко // Юридичний вісник. – 1999. – № 3. – 92 с.
5. Остапенко Л. А. Анаболические средства в современном силовом спорте / Л. А. Остапенко, М. В. Клестов. – М. : Изд. исслед. отдела ЗАО спорт сервис, 2002.–286 с.
6. Кэш. Д. Разрушительная зависимость от допингов / Д. Кэш // Muscle and Fitness. – Ноябрь 1988 г. – С. 21.
7. Геселевич В. А. Медицинский справочник тренера / В. А. Геселевич. – М. : Физкультура и спорт, 1981.–321 с.
8. Буланов Ю. Б. Анаболизм без лекарств / Ю. Б. Буланов. – Тверь : ТОО Посредник, 2001. – 85 с.
9. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Закон України «Про ратифікацію Антидопінгової Конвенції» : від 15.03.2001 р. // Юридичний вісник України. – 2001. – № 14. – Ст. 588.
11. Закон України «Про ратифікацію Міжнародної Конвенції про боротьбу з допінгом у спортиві» : від 03.08.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_007.
12. Закон України «Про фізичну культуру та спорт» : від 24.12.1993 р. // ВВР України. – 1994. – № 14. – С. 364-377.
13. Закон України «Про антидопінговий контроль у спортиві» : від 15.04.2001 р. // Голос України. – 2001. – № 83. – С. 7.
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного Антидопінгового центру» : № 1469 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 31. – С. 206–208.

Петренко О. І. Соціальна обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу / О. І. Петренко // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 526–530 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12poizd.pdf>

Встановлено та проаналізовано основні соціальні чинники, що зумовили рішення українського законодавця, щодо встановлення кримінальної відповідальності за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу. Пропонується відповідна диференціація наслідків, які може спричинити вчинення вказаного злочину, серед яких найважливішими є: медико-біологічні, соціально-політичні, соціально-правові та моральні.

Петренко О.И. Социальная обусловленность установления уголовной ответственности за побуждение несовершеннолетних к применению допинга

Установлены и проанализированы основные социальные факторы, которые обусловили решение украинского законодателя, относительно установления уголовной ответственности за побуждение несовершеннолетних к применению допинга. Предлагается соответствующая дифференциация последствий, которые может повлечь совершение указанного преступления, среди которых важнейшими являются: медико-биологические, социально-политические, социально-правовые и моральные.

Petrenko O.I. Social Conditionality of an Establishment of Criminal Liability for Incentive of Minors to Dope Application

The main social factors which one have caused the solution of the Ukrainian legislator, concerning an establishment of criminal liability for incentive of minors to dope application are installed and analyzed. The applicable differentiating of aftereffects which one fulfillment of the pointed crime among which one the major are can entail Is offered: biomedical, social-political, is social-legal and moral.